

Koncepce rozvoje ústavu a studia

doc. PhDr. Marka Jakoubka, Ph.D. et Ph.D. (stávajícího ředitele Ústavu etnologie FF UK)

I. Zhodnocení současného stavu pracoviště

Stav Ústavu etnologie FF UK je stabilizovaný. V uplynulých třech letech prošel Ústav asi nejradikálnějšími změnami ve své polistopadové existenci, které měly nutně za důsledek jistou míru rezistence a konfliktu, jež se však podařilo překonat a všichni současní zaměstnanci Ústavu společně pracují na tom, aby se Ústav stal co nejdříve tím, čím má být – vůdčím pracovištěm v oblasti etnologicko-antropologického diskurzu, které udává tón tuzemské diskuse.

Jádrem změn, ke kterým došlo, byla především redefinice základního tematického a teoretického zaměření Ústavu. Opuštěno bylo široké areálové pojetí etnologie vytvořené v 90. letech 20. století, aktuálně zajišťované na fakultní úrovni jinými, někdy částečně duplicitními obory jako je iberoamerikanistika. Těžiště badatelských a pedagogických aktivit bylo přeneseno na oblast Evropy, a zvláště pak na z hlediska české badatelské tradice významné regiony střední, jihovýchodní a východní Evropy jako dominantního terénu pro etnografický terénní výzkum (se současným samozřejmým zachováním možnosti srovnávacího výzkumu v mimoevropských oblastech). Z obecného hlediska bylo celkové zaměření Ústavu nahrazeno orientací na sociokulturní antropologii (představující zastřešující, resp. sklenující teoreticko–metodologický svorník oboru), moderní evropskou etnologii inspirovanou německojazyčnou podobou této disciplíny a moderní folkloristiku globálního, především anglosaského ražení. Hlavním důvodem pro tyto konceptuální změny byla potřeba přizpůsobení pedagogické a vědeckovýzkumné činnosti Ústavu současným trendům běžným v kontinentálních, především střeoevropských etnologických vědách, směřujících již od 60. let 20. století k postupné akceptaci přístupů globální, dominantně anglosaské sociokulturní antropologie v oblasti teorie se současným zachováním specifik regionálních akademických tradic v oblasti některých aspektů metodologie a tematických a geografických oblastí studia. V rámci nové koncepce Ústavu jsou těmito tradicemi revidované etnologické/etnografické a folkloristické přístupy a jejich tradiční tematické oblasti studia (výzkum lidové/vernakulární/populární kultury a folkloru). Nespornou výhodou těchto domácích tradic je pak jejich primární geografické zaměření na evropský terén, které legitimizuje – společně s klíčovým metodologickým aspektem etnografického terénního výzkumu – jejich organické propojení se sociokulturně antropologickými přístupy. Hlavními styčnými body, ve kterých se protínají jednotlivé směry současné a budoucí pedagogické a vědeckovýzkumné práce Ústavu, jsou tak evropský badatelský rámec, důraz na terénní výzkum a konceptuální zakotvení v sociokulturní antropologii.

II. Oblast personálního rozvoje

Současně s výše nastíněnou změnou teoreticko-metodologického směřování Ústavu proběhla rovněž poměrně výrazná obměna v řadách zaměstnanců. Po první fázi, spočívající v odchodu devíti někdejších pracovníků, byla ve fázi následně přijata dvojice pracovníků nových (Mgr. Petra Lupták Burzová, Ph.D. a Mgr. Karel Šima, Ph.D.), kteří již byli přijímáni tak, aby jejich badatelsko-pedagogický profil odpovídal změně v orientaci pracoviště. Specializací dr. Šimy je výzkum populární kultury a festivit, v obecném plánu pak metodologie společenských věd; dr. Lupták Burzová se zaměřuje na výzkum v městském prostoru se specializací na oblast urbánní marginality, vedle toho pak na teorie nacionalismu a multikulturalismu; oba dva tak do

nové koncepce Ústavu výtečně zapadají a jejich příchod je pro Ústav výraznou posilou v jeho novém směřování. S ohledem na kritéria řekněme kvantitativní tak uvedené změny vedly na straně jedné k výrazné redukci celkového počtu zaměstnanců Ústavu, souběžně se znatelným snížením jejich věkového průměru.

Změny v personální oblasti přitom uvedenými pohyby nekončí. Na konci září 2017 Ústav na vlastní žádost po více než čtyřech dekadách opustí doc. PhDr. Irena Štěpánová, CSc. Odchod doc. Štěpánové je očekávaný, resp. plánovaný, bylo tak dostatek času k tomu, aby byla v plné míře pokryta jí realizovaná výuka a související pedagogické povinnosti, přičemž příslušných aktivit se ujmou stávající zaměstnanci Ústavu, dle jejich odborných kompetencí. Tento krok bude sice znamenat jisté, ovšem dočasné (do „doběhnutí“ příslušné akreditace), navýšení především výukové zátěže těch, kdo příslušné povinnosti převezmou, zároveň ale umožní vytvoření nového místa, resp. úvazku, a tedy příchod nového pracovníka, resp. pracovníků (počítá se spíše se dvěma polovinami úvazku pro dva zaměstnance). Stejně jako v případě dr. Lupták Burzové a dr. Šimy se přitom od příchozích očekává posila při naplňování nové koncepce Ústavu. Obecně a stručně by mělo jít o specialistu v oblasti aplikované antropologie (nikoli jako teoretického diskurzu, ale s akcentem na reálnou praxi, resp. přímé zapojení studentů či alespoň aktivit k němu směřujících) a odborníka na metodologii (etnografického) terénního výzkumu (opět s výhledem na realizaci studentské terénní praxe). Kromě uvedených pozic přibude rovněž místo v rozsahu poloviny úvazku, a to v rámci projektu OPVVV „Zvýšení kvality vzdělávání na UK a jeho relevance pro potřeby trhu práce“; úkolem pracovníka přijatého na tuto pozici bude příprava odpovídajících předmětů společné výuky na FF, a to pod vedením a za spolupráce s dr. Lupták Burzovou, která je účastnicí projektu za ÚETN. Na všechna uvedená místa bude vypsáno otevřené výběrové řízení, v souladu s příslušnými pravidly. A nezbyvá než doplnit, že se nevzdáváme naděje na angažmá zahraničního odborníka, s výhledem na jeho zapojení jak do výukových, tak do badatelských aktivit pracoviště; hledat ovšem zatím nebudeme pracovníka samotného, ale především zdroje, které by jeho přijetí umožnily. Zde se nabízí například možnost využít stabilní nabídky Fulbrightova stipendijního programu hostování amerických vědců a přednášejících, kdy je možné získat na období delší (semestr či akademický rok) či kratší (několik týdnů) amerického specialistu, který by se podílel jednak na výuce, jednak také na tvorbě kurikul. Vzhledem k (nejen) historickému zakotvení antropologického diskurzu v anglosaském světě by aktivní participace amerického antropologa na chodu Ústavu jeho rozvoji zcela nepochybně napomohla. Ke kratšímu, několikátýdennímu hostování zahraničních akademiků budou využity rovněž zdroje projektů Vnitřní soutěže FF UK zaměstnanců Ústavu (dr. Janeček, dr. Půtová), v jejichž rámci byly tyto pobyty plánovány.

Pokud jde o stávající zaměstnance, očekávání nejsou malá. Kromě zcela samozřejmého zapojení do výuky v souladu s platnou akreditací se očekává jednak odpovídající publikační aktivita, jakož i další související, zejména pak projektová angažovanost. Od zaměstnanců na pozici odborných asistentů se pak očekává směřování k habilitačnímu řízení, ať již je tento cíl v dohledu (zejména dr. Janeček, od něhož se očekává zahájení řízení ještě v tomto, nejspíše příštím roce), anebo je aktuálně spíše na vzdálenějším horizontu. Klíčové je ono směřování a s ním spojený profesní růst ve všech odpovídajících oblastech.

III. Rozvoj pedagogické činnosti a koncepce studia

Rozvoj pedagogické činnosti sleduje linie změn v teoreticko-metodologické orientaci Ústavu naznačené výše. Konkrétním výrazem aktivity na tomto poli bylo zejména předložení a následné přijetí nové, do roku 2019 platné akreditace studijního oboru, tvořící podloží odpovídající výukové činnosti (paralelně s výukou předmětů vyplývajících z „dobíhajících“

akreditací předchozích). Tím však akreditační aktivity Ústavu nekončí, neboť na obzoru je nutnost předložení akreditace nové, a to navíc ve zcela novém režimu akreditace institucionální. Co vše s sebou probíhající obecné a komplexní změny v akreditačních schématech přinesou, není zatím bezezbytku jasné, jisté však je, že do této etapy již Ústav nastoupí v plné a přinejmenším ve střednědobém časovém horizontu stabilní personální skladbě (viz výše), odpovídající (již) novému tematickému a metodologicko-teoretickému zaměření Ústavu.

Třebaže zatím není jasné, nakolik to akreditační podmínky a pravidla dovolí, bude vyvíjena snaha, aby v rámci příští akreditace získaly výraznější pozici terénní výzkum a aplikovaná antropologie. Kromě výuky odpovídajících kurzů bude kladen důraz především na to, aby se terénní praxe stala zkušeností, již by v průběhu studia získal v principu každý student Ústavu. Výraznějšího zastoupení by pak měla „terénní složka“ doznat i v metodologii bakalářských a magisterských diplomových prací, stejně jako prací doktorských. V daném ohledu půjde tedy především o prosazení terénního výzkumu coby klíčového postupu při sběru (resp. vytváření) dat. Zavedení rozmanitých poloh aplikované antropologie by pak mělo napomoci sklenout pedagogické a badatelské aktivity Ústavu s požadavky kladenými na absolventy v praxi. Posílení pozice aplikované antropologie by mělo rovněž přispět ke zvýšení kompetencí absolventů v oblasti realizace vlastních výzkumů. Jedním z cílů posílení aplikované antropologie by pak měly být rovněž stáže na relevantních institucích, představujících mj. též potenciální zaměstnavatele absolventů.

S ohledem na výukové aktivity bude nadále kladen důraz na studentské mobility. Směřovat by se v tomto směru mělo k nezbytnosti zahraniční studijní zkušenosti studentů oboru etnologie. Samozřejmým předpokladem pro uvedené je soustavné posilování vazeb se zahraničními univerzitami; nepominutelným a ovšem poměrně snadným krokem je v tomto směru zejména navyšování počtu smluv v rámci programů umožňujících realizaci studentských výměn (Erasmus+ apod). Dalším předpokladem pro jakékoliv zahraniční působení studentů je jejich jazyková vybavenost, již je třeba podporovat a ovšem současně i vyžadovat. Souběžně se snahou o výjezdy studentů Ústavu do zahraničí je třeba usilovat rovněž o to, aby byl Ústav atraktivní destinací pro zahraniční studenty, ať již pro jejich studijní a badatelské pobyty, nebo pro absolvování stáže. Konkrétním cílem je v tomto ohledu zvyšování počtu kurzů vyučovaných v angličtině (dosud byly realizovány tři kurzy nabídnuté všem domácím i zahraničním studentům FF UK), ruku v ruce s tlakem na publikování v angličtině, resp. ostatních světových jazycích ze strany všech zaměstnanců Ústavu. Nabízí se možnost využít například programu Erasmus+ pro navázání výraznější institucionální spolupráce s několika vybranými katedrami antropologie/etnologie na evropských univerzitách. V rámci takového institucionálního partnerství (a za finanční podpory programu Erasmus+) by bylo možné například vybudovat studijní opory a kapacity pro tvorbu předmětů v angličtině, které by byly následně nabízeny zahraničním studentům a přispěly by k celkové internacionalizaci Ústavu, potažmo celé fakulty. Vzhledem ke stávajícímu zaměření Ústavu na oblast Evropy by bylo možné pro financování rozvoje některých studijních předmětů či rozsáhlejších modulů využít také program Jean Monet (Erasmus+), který se, mimo jiné, zaměřuje na rozšiřování a podporování (společné) evropské identity.

Na úrovni fakulty bude nadále sledována linie spolupráce s ostatními katedrami, resp. ústavu, ať již v mezích spolupráce v rámci PROGRESu, či na jiných úrovních a platformách. Polevit se nesmí ani ve snaze o aktivní nabídku předmětů vyučovaných na Ústavu jinooborovým zájemcům (např. jednooborovým studentům ne-etnologických oborů se zájmem o etnologii/antropologii/folkloristiku).

IV. Rozvoj vědecko-výzkumné činnosti a oblasti jejího rozvoje

Je zřejmé, že zůstat stranou všech výše popsaných změn nemohl zůstat ani odborný časopis *Studia Ethnologica Pragensia (SEP)*, který Ústav vydává. V daném případě se odpovídající změny dotkly složení redakční rady, resp. redakčního kruhu, které byly výrazně internacionalizovány, a také formátu časopisu, či spíše jeho jednotlivých čísel – ta budou počínaje druhým (již vydaným) číslem roku 2016 vždy monotematická (číslo 2/2016 bylo věnováno „Bulharsku /nejen/ v etnologické perspektivě“, číslo 1/2017 bude věnováno „Evropské etnologii dnes“, číslo 2/2017 „Tramingu z etnologické perspektivy“). Obměnám v tematickém zaměření jednotlivých čísel budou odpovídat rovněž změny na postu editora – každé číslo bude mít od nynějška svého editora (editory), odborníka na odpovídající problematiku, v jehož rukách bude mimo jiné skladba příslušného čísla. Předpokladem je, že měnící se tematická profilace jednotlivých čísel zvýší mimo jiné i jejich atraktivitu pro – byť odpovídajícím způsobem se proměňující – čtenářskou obec. Aktuálním a konkrétním cílem pro nový redakční kolektiv je pak kromě obecné snahy o soustavné zvyšování kvality časopisu především usilování o zařazení do zahraničních databází (ERIH, SCOPUS). Napomoci tomu by měl také tlak na zařazování studií ve světových jazycích, resp. kompletní realizace vybraných čísel v angličtině. Podobnými změnami prošlo rovněž druhé Ústavem vydávané periodikum, *The Journal of Culture (JOC)*. Přejít na monotematická čísla nebyl u *JOCu* tak bezvýhradný, jako u *SEPU.*, tj. klasický „otevřený“ formát, kdy skladba jednotlivých čísel vyplývá z jednotlivých zaslaných příspěvků, se zde s monotematickými čísly střídá; výrazného posunu a úspěchu se ovšem redakci pod vedením šéfredaktorky PhDr. Barbory Půtové, Ph.D. et Ph.D. podařilo dosáhnout v tom, že zajistila plné externí financování, resp. vydávání periodika tak, že je aktuálně zcela nezávislé na podpoře FF UK. V daném ohledu je pak zřejmým cílem tento stav zachovat, resp. učinit trvale udržitelným. Stejně jako v předchozím případě pak musí redakční tým usilovat o zařazení do světových databází, jakož i zvyšování podílu příspěvků ve světových jazycích, resp. čísel v angličtině.

Co se týče vlastních publikací zaměstnanců Ústavu, je už i jen vzhledem ke stávajícím evaluačním mechanismům zřejmý nutný důraz na monografie, byť kolektivní, a studie v časopisech zařazených v prestižních zahraničních databázích, resp. v časopisech s IF; vzhledem k této řekněme nutnosti bude pak v rámci Ústavu kladen důraz na to, aby se častěji a častěji jednalo o díla psaná ve světových jazycích, vydávaná nejlépe rovnou za hranicemi naší země.

Navzdory evaluačním mechanismům bude ovšem v rámci Ústavu podporován ještě dvojitý typ publikací. Zaprvé díla popularizační – v tomto ohledu mohou sloužit za příklad *Černé sanitky* (Plot 2006, 2007, 2008) PhDr. Petra Janečka, Ph.D. –, neboť tento typ publikací je zároveň žádoucí, resp. potřebnou „reklamou“, a to jak pro Ústav, tak i pro obor jako takový. Zároveň bude podporováno i vydávání relevantních překladů zahraničních prací; důvodem je předpoklad, že právě překlady originálních děl, mnohem spíše než jejich převyprávění tuzemským autorem, přispívají k budování (nejen terminologických, ale také konceptuálních a metodologických) základů oboru a jsou tak vítanou, ne-li nezbytnou pedagogickou pomůckou. Zvláštní místo pak v daném ohledu zaujímají tematické překladové čítanky (vzorem v tomto ohledu může být *Teorie etnicity. Čítanka textů*. SLON 2016). V této oblasti je v blízkém výhledu vydání obdobně koncipované dvojice čítanek věnovaných (etnografickému) terénnímu výzkumu, na které spolupracují zaměstnanci Ústavu participující na programu PROGRES (následuje).

Programu PROGRES, konkrétně jeho součásti P-7: „Místa střetávání: Strategické regiony mezi Evropou, severní Afrikou a Así“, se účastní 5 zaměstnanců Ústavu (doc. Jakoubek, dr. Janeček, dr. Lupták Burzová, dr. Půtová a dr. Šima). V souladu s obecnou orientací Ústavu je i zde jejich role vymezena nikoli areálově či tematicky, ale metodologicky,

s důrazem na terénní výzkum. Právě v souvislosti s touto rolí jistého metodologického servisu v oblasti terénních metod pro účastníky P-7 z jiných základních součástí je vytvářena i výše zmíněná čítanka. V příštím roce pak budeme v rámci P-7 usilovat o realizaci letní školy terénního výzkumu, kterou by organizovali na PROGRESu participující pracovníci Ústavu, ať již pouze pro studenty ostatních základních součástí podílejících se na P-7, nebo pro studenty všech ZS celé FF UK se zájmem o získání příslušné kompetence.

Třebaže účast na P-7 je časově náročná a slíbené výstupy nemalé, nelze jinak než trvat na tom, že zaměstnanci Ústavu – u těch, kteří na P-7 neparticipují, je to takřka nezbytné – budou aktivně usilovat o získávání podpory vlastních badatelských, resp. publikačních aktivit z (externích) grantových projektů, resp. zdrojů.

Na rozdíl od platform publikčních, tedy obou Ústavem vydávaných časopisů, které byly pojednány výše, postrádá Ústav obdobně stabilní platformu konferenční v podobě periodicky pořádané akce (konference, workshop, seminář, diskusní setkání, nebo výše zmíněná letní škola). Vzhledem k tomu, že takové fórum by sloužilo jako místo žádoucího setkávání a výměny názorů s badateli a studenty nejen z obdobně zaměřených institucí v ČR, i zahraničí, jakož i jako prostředek k navazování spolupráce a konečně i ke zviditelnění Ústavu, je ustavení takové platformy jedním z úkolů pro nejbližší období.

V. Prezentace a propagace Ústavu, popularizace vědy

Velké rezervy má Ústav rovněž v oblasti vlastní prezentace, zejména na svých webových stránkách. Web Ústavu je jednou z forem jeho propagace, resp. reklamy, jde o svého druhu „vizitku“ Ústavu a jako takový musí být nejen plně funkční, ale též do značné míry atraktivní – vždyť jeho smyslem je nejen informovat, ale také ke studiu etnologie na této instituci motivovat a přitáhnout další ročníky studentů, jakož i pozornost zájemců z řad veřejnosti. Obecně řečeno – Ústav musí nejen vykazovat skvělé (studijní, badatelské publikační, překladatelské...) výsledky, ale musí je rovněž umět prodat – a web Ústavu je jednou z cest, jak tak učinit, proto musí jeho kvalita tomuto záměru odpovídat. Důvodem prodlevy v zásadní rekonstrukci webu Ústavu byl přechod na novou šablonu stránek, ten je ve své finální fázi a nový web by tak měl být spuštěn nejpozději na konci léta 2017. V daném ohledu je ovšem případné doplnit, že facebooková stránka Ústavu je již přes rok plně funkční a plní studenty oblíbenou platformu výměny informací mezi vedením Ústavu a studenty.

V souvislosti s „propagačními“ aktivitami nutno zmínit rovněž činnost *Galerie pod schody* (kurátorka dr. Barbora Půtová), realizující na půdě Ústavu a přilehlých prostorech tematické výtvarné výstavy, přitahující zaslouženu pozornost a zvyšující atraktivitu jak daných prostor, tak i samotného Ústavu.

V oblasti propagace a prezentace Ústavu budeme dále usilovat o vyhledávání témat, která mají potenciál pro širší veřejnou debatu (namátkou např. etnická rozmanitost, migrace, chudoba, gentrifikace městských částí či „folklor atomového věku“), a která by mohla sloužit jako důvod setkávání s širší veřejností, například ve formě diskusí či veřejných přednášek. Taková platforma (zejména bude-li ustavena na pravidelné bázi) by měla nabídnout možnost výměny názorů, prezentace daných témat v širším sociokulturním kontextu a „prostředkování“ mezi akademickým a laickým světem. Podobné „otevření se světu“ Ústavu přitom zajišťuje již stávající aktivní participace na výuce v rámci Univerzity třetího věku a Dětské univerzity.

Ústav etnologie se v uplynulých několika letech také aktivně zúčastnil celé řady akcí pořádaných FF UK – například Týdne diverzity a následující akce pořádané v novém prostoru Hybernská 4 (přednášky, komentované vycházky, apod.), přednášek pro středoškolské stážisty, *Adventu na Univerzitě Karlově*, apod. Účast na těchto aktivitách musí být samozřejmostí i v budoucnu.

Další významnou součástí činnosti Ústavu je zapojení jeho akademických pracovníků do mezinárodní odborné spolupráce. V této souvislosti lze zmínit například participaci Ústavu na globálních aktivitách UNESCO, konkrétně pak na hodnocení nominací na světové seznamy nemateriálního kulturního dědictví lidstva, které provádějí tři pracovníci Ústavu; v letech 2016-2019 pak pracovník Ústavu dr. Janeček působí jako zástupce zemí střední a východní Evropy (Electoral Group II.) v Evaluation Body for Safeguarding Intangible Cultural Heritage v hlavním sídle UNESCO v Paříži. Dr. Šima působí jako reprezentant České republiky v řídicím výboru akce COST věnované Hodnocení výzkumu v sociálních a humanitních vědách, jehož jednu z prvních konferencí spolupořádala FF UK v lednu 2017. Tyto aktivity jsou příkladem činností, které je zapotřebí podporovat také v budoucnosti, protože přispívají k zapojení Ústavu etnologie do mezinárodních vědeckých struktur a také ke zviditelnění jeho aktivit.